

ОСТВАРИВАЊЕ ЗАШТИТЕ ЉУДСКИХ ПРАВА ПРЕД ЕВРОПСКИМ СУДОМ ЗА ЉУДСКА ПРАВА У СТРАЗБУРУ

Др Витомир Поповић*
Слађана Марић*

Резиме

Европска конвенција о заштити људских права и основних слобода на снагу је ступила 3. септембра 1953. године. Овом конвенцијом која установљава низ људских права и слобода на свеобухватан начин, успостављен је по први пут и механизам за подношење жалби појединаца против државе за заштиту људских права установљених Конвенцијом пред Судом за људска права у Стразбуру. Грађани Босне и Херцеговине, заједно са још 800 милиона људи ову могућност добили су ступањем Босне и Херцеговине у чланство Савјета Европе 12. јула 2002. године. Иначе, Конвенција се у Босни и Херцеговини директно примјењује још од потписивања Општег оквирном споразума за мир у БиХ (1995. године), и има приоритет у односу на све друге законе у земљи.

Кључне ријечи: Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода, Суд за људска права у Стразбуру, Уставни суд Босне и Херцеговине, грађани БиХ.

* Редовни професор и декан Правног факултета Универзитета у Бањој Луци

* Начелник сектора за почетну обуку у Центру за едукацију судија и тужилаца Републике Српске.

1. Увод

Европска конвенција о заштити људских права и основних слобода¹ потписана је у Риму 4. новембра 1950. године, а на снагу је ступила 3. септембра 1953. године.

Идеја за једним оваквим међународним уговором о људским правима, зачета је након II свјетског рата.

Чланство Савјета Европе данас чине 47 земаља чланица, што конкретно значи да преко 800 милиона људи може затражити заштиту својих права пред Европским судом за људска права. Конвенција, као међународни уговор о људским правима има велики значај. О њеном значају говоре бројни аутори, па између осталог В. Поповић и Б. Топић² кажу:

“У области људских права Конвенција има вишеструки значај. Прво, она је први свеобухватни и правно обавезујући међународни уговор о људским правима. Друго, Конвенцијом је успостављен први међународни механизам за подношење жалби и први међународни суд за људска права и треће, Конвенцијом је створен најразвијенији систем за заштиту људских права који је произвео богату јуриспруденцију чији се утицај протеже изван граница старог континента.³ Свакако једна од најзначајнијих тековина Европске конвенције је установљавање права појединаца да тражи заштиту својих права пред међународним тијелима односно могућност појединца да тужи једну државу, дакле да се на међународном плану појави као субјекат једнак сувереној држави.”

2. Примјена Европске конвенције у БиХ

Дејтонским мировним споразумом за БиХ који је потписан 1995. године, Конвенција је уграђена у правни систем БиХ. Истим је утврђено да се Европска конвенција директно примјењује у Босни и

¹ У даљем тексту Европска конвенција или Конвенција

² Проф. др Витомир Поповић и мр Борис Топић, Европски суд за људска права у Стразбуру, Могућност остваривања заштите људских права са збирком одабраних докумената, Правни факултет Бања Лука, Бања Лука 2008. године

³ Упореди са HJ Steiner and P Alston (eds) *International Human Rights in Context* (Oxford University Press 2004), str. 786.

Херцеговини и има приоритет у односу на све друге прописе. Од тада се иста примјењује у Босни и Херцеговини у раду Дома за људска права за Босну и Херцеговину, Омбудсмана за људска права Босне и Херцеговине, а бројни редовни судови у својим одлукама су се позивали на чланове Конвенције.

Приликом ступања у чланство Савјета Европе дана 24. априла 2002. године, Босна и Херцеговина је потписала Конвенцију о људским правима и основним слободама, а Конвенција је у БиХ ступила на снагу 12. јула 2002. године, од ког тренутка грађани БиХ, као и сва лица која се налазе под јурисдикцијом БиХ, имају могућност остваривања заштите људских права и слобода загарантованих Конвенцијом и њеним протоколима, пред Европским судом за људска права у Стразбуру.

Разлог ступања на снагу Конвенције на датум различит од датума потписивања је због тога што члан 59. који говори о потписивању и ратификацији Конвенције предвиђа:

- “1. Ова конвенција је отворена за потписивање чланицама Савјета Европе. Она подлијеже ратификацији. Ратификације се депонују код Генералног секретара Савјета Европе.
2. Конвенција ступа на снагу пошто је депоновано десет инструмената о ратификацији.
3. За сваку потписницу која ратификацију изврши касније, Конвенција ступа на снагу даном депоновања инструмента о ратификацији.
4. Генерални секретар Савјета Европе обавјештава све чланице Савјета Европе о ступању Конвенције на снагу, високим странама уговорницама које су је ратификовале и о депоновању сваког инструмента о ратификацији које је касније извршен.

Конвенција је сачињена у Риму, 4. новембра 1950. године, на француском и енглеском језику, при чему су оба текста једнако вјеродостојна, у једном једином примјерку који се депонује у архивама Савјета Европе. Генерални секретар доставља овјерене копије свакој потписници.“

Потписивање Конвенције, као што је већ напријед поменуто, пружа могућност да се, као и било који други грађани држава

чланица Савјета Европе, од тада, и грађани БиХ могу појавити не међународном плану као субјект једнак сувереној држави, односно појединац може тражити заштиту својих права пред Судом у Стразбуру, уколико сматра да су му иста повријеђена од стране државе.

3. Права загарантована Конвенцијом

Европска конвенција штити читав низ грађанских и политичких права. Права и слободе признати и гарантовани Европском конвенцијом и њеним протоколима 4, 6, 7, 12 и 13 су:

- (а) право на живот;
- (б) забрана мучења, нечовјечног или понижавајућег поступања;
- (в) забрана ропства и принудног рада;
- (г) право на слободу и безбједност;
- (д) право на правично суђење;
- (е) право на кажњавање само на основу закона (*nullum crimen sine lege nulla poena sine lege*);
- (ж) право на поштовање приватног и породичног живота, дома и преписке;
- (з) слобода мисли, савјести и вјероисповијести;
- (и) слобода изражавања;
- (ј) слобода окупљања и удруживања;
- (к) право на склапање брака.

Протоколом број 1 од 20. марта 1952. године листа права је проширена са сљедећим правима:

- (а) право на неометано уживање своје имовине;
- (б) право на образовање, и
- (в) право на слободне изборе.

Протоколом број 4 из 1963. године забрањује се:

- (а) дужнички затвор;
- (б) протјеривање властитих држављана; и
- (в) групно протјеривање странаца,

те се даље гарантује

- (г) слобода кретања.

Протоколом број 6 од 28. априла 1983. године уводи се забрана изрицања смртне казне у периоду мира док се Протоколом број 13 уводи забрана осуде на смртну казну или погубљења у свим околностима.

Конвенција штити и права гарантована Протоколом број 7:

- (а) заштита у поступку протјеривања странаца;
- (б) право на жалбу у кривичним стварима;
- (в) право на накнаду за погрешну осуду;
- (г) право да се не буде суђен или кажњен двапут у истој ствари;
- (д) једнакост супружника.

За заштиту сваког права предвиђеног Европском конвенцијом и њеним протоколима државе уговорнице морају осигурати ефикасан правни лијек. Поред тога, сва права призната и гарантована Европском конвенцијом и додатним протоколима морају бити осигурана без дискриминације по било којој основи, као што су пол, раса, боја коже, језик, вјероисповијест, политичко или друго мишљење, национално или социјално поријекло, веза са неком националном мањином, имовно стање, рођење или други статус. Додатним Протоколом број 12, који је ступио на снагу 1. априла 2005. године, државе потписнице тог Протокола су прошириле конвенцијску забрану дискриминације на свако право признато законом, другим ријечима Протоколом 12 је уведена општа забрана свих облика дискриминације у остваривању било којег права, а не само оних која су призната Европском конвенцијом.

4. Поступак пред Судом за људска права

Европски суд за људска права успостављен је да би се осигурало поштовање обавеза које су високе стране уговорнице преузеле, и дјелује на трајној основи.⁴

Надлежност Суда у Стразбуру дефинисана је одредбом члана 32 Конвенције који гласи:

⁴ Члан 19 Конвенције

„1. Надлежност Суда се протеже на сва питања која се тичу тумачења и примјене ове конвенције и протокола уз њу, а који су му упућени на основу члана 33, 34 и 47.

2. У случају спора да ли је Суд надлежан, одлучује Суд.“

Члан 33 Конвенције дефинише међудржавне спорове, односно како то овај члан одређује:

„Свака висока страна уговорница може указати Суду на сваку повреду одредби Конвенције или протокола уз њу коју је наводно починила нека друга страна уговорница.“

Члан 34 Конвенције односи се на подношење појединачних представки:

„Суд може да прими представке од сваке особе, невладине организације или групе лица који тврде да су жртве повреде права установљених Конвенцијом или протоколима уз њу, учињене од стране неке високе стране уговорнице. Високе стране уговорнице обавезују се да ни на који начин не ометају стварна рјешење овог права.“

Поред надлежности да поступа по међудржавним и појединачним представкама, Суд у Стразбуру може да даје савјетодавна мишљења, како је то и предвиђено чланом 47 Конвенције:

„1 На захтјев Комитета министара Суд може да даје савјетодавна мишљена о правним питањима која се тичу тумачења Конвенције и протокола уз њу.

2. Таква мишљења се не могу бавити питањима која се односе на садржај или обухват права и слобода установљених Дијелом и Конвенцијом и протоколима уз њу, као ни било којим другим питањем које би Суд или Комитет министара могли да разматрају у вези с поступцима који се могу покренути у складу са Конвенцијом.

3. За одлуке Комитета министара да захтијева савјетодавно мишљење Суда потребна је већина гласова представника који учествују у раду Комитета.“

Организација и рад Суда дефинисани су Пословником суда. Тако је Пословником одређено да представке поднесене у складу са чланом 33 и 34 Конвенције морају бити у писменом облику и

потписане од стране подносиоца или подносиоцевог заступника.⁵ Заступање подносиоца представке детаљније је образложено Правилем 36 Пословника Суда:

- „1. Лица, невладине организације и групе појединаца могу, у почетку, да подносе представке по члану 34. Конвенције сами или преко заступника.
2. Пошто је представка достављена Уговорној страни против које је поднијета у складу с правилом 54. став 2. тачка (б), подносилац мора да има заступника у складу са ставом 4 овог правила, осим ако предсједник Вијећа не одлучи друкчије.
3. Подносилац мора да има заступника на сваком рочишту за које то вијеће одреди осим, ако, изузетно, предсједник Вијећа одобри подносиоцу да сам представи свој предмет, уз евентуалну помоћ адвоката или другог одобреног заступника.
4. (а) Заступник подносиоца који га заступа у складу са ставовима 2. и 3. овог правила може бити адвокат с правом бављења адвокатуром у било којој Уговорној страни и с боравиштем на територији једне од њих, или свако друго лице уз одобрење предсједника вијећа.
(б) У изузетним околностима, у свакој фази поступка, предсједник вијећа може, ако сматра да околности или понашање адвоката или друге особе именоване у складу са претходном тачком то оправдавају, наложити да дотични не може даље да заступа подносиоца или да му помаже и да подносилац постави другог заступника.
5. (а) Адвокат или други одобрени заступник, или лично подносилац представке ако он/а тражи одобрење да сам/а представи свој предмет, мора, чак и ако је одобрење дато, познавати један од службених језика Суда у потребној мјери.
(б) Ако он или она није у могућности да се довољно јасно изрази на једном од службених језика Суда, предсједник вијећа може одобрити коришћење једног од службених језика Уговорних страна, према правилу 34. став 3.“

Правилем 47 Пословника суда прописано је шта све једна представка треба да садржи:

⁵ Правило 45 став 1 Пословника суда

- „1. Свака представка која се подноси по члану 34 Конвенције саставља се на обрасцу који обезбјеђује Секретаријат, осим ако предсједник секције не одлучи друкчије. Она садржи:
- (а) име, датум рођења, држављанство, пол, занимање и адресу подносиоца представке;
 - (б) име, занимање и адресу евентуалног заступника;
 - (в) означање Уговорне стране или страна против којих се представка подноси;
 - (г) сажете чињеничне наводе;
 - (д) сажету изјаву о наводном кршењу Конвенције с одговарајућим образложењем;
 - (е) сажету изјаву о испуњењу услова прихватљивости (исцрпљени домаћи правни лијекови и “правило шест мјесеци”), утврђених у члану 35. ст. 1. Конвенције; и
 - (ж) предмет представке;
- а уз то се прилажу
- (з) преписи свих релевантних писмена, а нарочито одлука, како судских тако и вансудских, које се односе на предмет представке.
2. Поред тога подносиоци:
- (а) достављају информације, посебно писмена и одлуке на које се односи став 1 (х) овог правила, којим се показује да је задовољен услов прихватљивости (исцрпљени домаћи правни лијекови и “правило шест мјесеци”) утврђен у члану 35. ст. 1. Конвенције; и
 - (б) указују да ли су своје жалбе већ подносили некој другој међународној инстанци ради испитивања односно рјешавања.
3. Подносиоци који не желе да њихов идентитет буде доступан јавности назначују то и подносе изјаву с разлозима који оправдавају такво одступање од уобичајеног правила о слободном приступу информацијама у поступку пред Судом. Предсједник вијећа може да одобри анонимност у изузетним и оправданим случајевима.
4. Неиспуњење услова наведених у ставу 1. и 2. овог правила може имати за посљедицу да се представка не заведе нити испитује од стране Суда.

5. Као дан подношења представке сматра се, по правилу, дан првог подносиоачевог дописа који садржи предмет представке, чак и у сажетом облику. Међутим, Суд може, ако то сматра цјелисходним, одлучити да се неки други датум сматра за датум подношења.
6. Подносиоци обавјештавају Суд о свакој промјени адресе и свим за представку релевантним околностима.“

Обрасци на језицима држава чланица доступни су на интернет страници Суда у Стразбуру. Што се тиче употребе језика пред Судом у Стразбуру, исто је дефинисано чланом 34 Правила Суда:

- „1. Службени језици Суда су енглески и француски.
2. Свако општење с подносиоцем представке или његовим заступницима и њихови усмени и писмени поднесци у вези са представкама поднесеним на основу члана 34. Конвенције и све док Уговорна страна није обавјештена о истима у складу са овим Пословником, ако није на једном од службених језика Суда, биће на једном од службених језика Уговорних страна. Ако је Уговорна страна информисана или обавјештена о представи у складу са овим пословником, представка и сви пратећи документи достављају се тој држави на језику на којем их је апликант поднио секретаријату.
3. (а) Свако општење с подносиоцем представке или његовим заступницима и њихови поднесци у вези расправе, или пошто је дата обавијест о постојању представке, води се на једном од службених језика Суда, осим ако предсједник вијећа не одобри наставак употребе службеног језика Уговорне стране.
(б) Ако је такво одобрење дато, регистар предузима потребне мјере да обезбиједи усмени или писмени превод на енглески или француски подносиоачевих напомена и изјава, дјелимично или у цјелости, када предсједник вијећа сматра да је то у интересу исправног вођења поступка.
(в) Изузетно предсједник може своје одобрење условити захтјевом да подносилац представке сноси у потпуности или дјелимично трошкове тих потребних мјера.
(г) Осим ако предсједник вијећа не одлучи друкчије, свака одлука донесена на основу ових одредби је валидна у свим сљедећим фазама предметног поступка, укључујући ту и оне фазе које се

тичу захтјева за просљеђивање предмета Великом вијећу и захтјевима за тумачење или ревизију пресуде поднесеним на основу правила 73, 79. и 80.

4. (а) Свако општење с Уговорном страном која је странка у предмету и њени усмени и писмени поднесци води се на једном од службених језика Суда. Предсједник вијећа може да одобри коришћење језика једног од њених службених језика.
- (б) Ако је такво одобрење дато, странка која је то захтијевала одговорна је да
 - (i) обезбиједи превод њених писмених поднесака на један од службених језика суда у року одређеном од стране предсједника вијећа. У случају да та Уговорна страна не обезбиједи превод у прописаном року, регистар подузима потребне мјере обезбиједи превод а на трошак Уговорне стране која је то захтијевала;
 - (ii) сноси трошкове превода усмених и писмених изјава на енглески или француски језик. Регистар предузима потребне мјере да би се обезбиједио тај превод.
- (в) Предсједник вијећа може наредити Уговорној страни у спору да у одређеном року обезбиједи превод, или сажетак, на енглеском или француском језику, свих или одређених прилога уз њене писмене поднеске или било који други документ, или његов дио.
- (г) Претходна тачка ће се примјењивати, *mutatus mutandis*, на поднеске трећих страна према правилу 44. овог пословника и на кориштење неслужбеног језика од стране трећих лица.
5. Предсједник вијећа може да позове Уговорну страну против које је представка поднијета да обезбиједи превод својих поднесака састављених на њеном службеном језику, или једном од службених језика, ради чињења тих поднесака разумљивим подносиоцу представке.
6. Свједок, вјештак или друго лице које се појављује пред Судом може користити свој језик ако не познаје довољно ниједан од два службена језика. У том случају регистар предузима неопходне мјере да обезбиједи тумача или преводиоца.“

Да би Суд у Стразбуру разматрао представку, она мора испуни-ти услове прихватљивости, а то су:

- “1. Суд може узети предмет у поступак тек када се исцрпе сви унутрашњи правни лијекови, у складу са општепризнатим начелима међународног права, и у року од шест мјесеци од дана када је донијета правоснажна одлука
2. Суд не поступа по појединачној представи поднијетој на основу члана 34. која је
 - (а) анонимна; или
 - (б) у суштини истовјетна с питањем које је суд већ разматрао, или која је већ поднијета некој другој међународној институцији ради испитивања, односно рјешавања а не садржи нове релевантне чињенице.
3. Суд проглашава неприхватљивом сваку појединачну представку поднијету на основу члана 34. за коју сматра да је инкопатибилина с одредбама Конвенције или протокола уз њу, очигледно неоснована, или представља злоупотребу права на представку.
4. Суд одбацује сваку представку коју сматра неприхватљивом у смислу овог члана. Он то може учинити у свакој фази поступка.“

Зашто је нужно исцрпити све домаће правне лијекове, Комисија у предмету *Nielsen* је дала јадно фиормулисано размишљање:

“Одговорна држава прво мора имати прилику да, користећи средства која су јој на располагању у оквиру домаћег правног система, преиначи штету која је наводно нанесена датом појединцу.”⁶

Ово је посебно значајан услов за обраћање Суду, а он је исцрпно образложен у предмету Суда у Стразбуру *Selmouni против Француске*:

У погледу овог услова прихватљивости Суд је у предмету *Selmouni против Француске* дао исцрпно образложење:

„74. сврха члана 35 јесте да Високим странама уговорницама омогући да спријече или исправе све што је довело до наводних кршења за која се оптужују, прије него што се на таква кршења примјене институти Конвенције (види, на примјер, пресуду у предмету *Hentrih против Француске* од 22. септембра 1994, Серија А бр. 296-А, стр. 18, ст. 33, и пресуду у предмету *Remli против*

⁶ Предст. 343/57 Schouw Nielsen v. Denmark, Yearbook II

Француске од 23. априла 1996, *Reports* 1996-II, стр. 571, ст. 33). Сходно томе, од државе се не очекује да буде позвана на одговорност пред неко међународно тијело прије него што јој се пружи прилика да ствари исправи кроз сопствени правни систем. Ово се правило базира на претпоставци, која се огледа у члану 13 Конвенције, а са којим јесте тијесно повезано, да у домаћем правном систему мора да постоји дјелотворан правни лијек за свако наводно кршење. Ово је важан аспект принципа да је механизам заштите изграђен по основу Конвенције супсидијаран у односу на домаћи механизам заштите људских права (види пресуду у предмету *Hendisajd против Уједињеног Краљевства* од 7. децембра 1976, Серија А бр. 24, стр. 22, ст. 48, и претходно поменути пресуду у предмету *Akdivar* и други, стр. 1210, ст. 65). Сходно томе, да би се упутила представка овом Суду, она се претходно мора, макар у супстанци, упутити надлежном домаћем органу, у роковима и под условима које налаже домаћи закон (види пресуду *Kardo против Француске* од 19. марта 1991, Серија А бр. 200, стр. 18, ст. 34).

75. Међутим, једине лијекове које члан 35 Конвенције налаже да се исцрпу јесу они који се односе на наводне повреде, а који истовремено морају бити доступни и довољни. Такви правни лијекови не могу извјесно постојати само у теорији, већ такође и у пракси, а ако то није случај, они онда не задовољавају услове доступности и дјелотворности. На држави је да обезбиједи све потребне услове за њихово постојање и примјену (види, између осталих извора, и сљедеће пресуде: *Vernijo против Француске* од 20. фебруара 1991, Серија А бр. 198, стр. 11 и 12, ст. 27; претходно поменути пресуду у предмету *Akdivar* и други, стр. 1210, ст. 66, и *Dalija против Француске* од 19. фебруара 1998, Репортс 1998-II, стр. 87 и 88, ст. 38). Сем тога, у складу са „опште прихваћеним принципима међународног права“, могу постојати посебне околности када се подносилац представке ослобађа обавезе да претходно исцрпи све домаће правне лијекове (види пресуду *Van Ostervijk против Белгије* од 6. новембра 1980, Серија А бр. 40, стр. 18 и 19, ст. од 36 до 40).

76. У члану 35 се говори о расподјели терета доказивања. На држави је која тврди да нису исцрпљени сви домаћи правни лијекови да пружи задовољавајуће доказе Суду да је у наведеном вре-

менском периоду постојао дјелотворан и доступан правни лијек, како у теорији, тако и у пракси, који подносиоцу представке пружа могућност да исправи стање на које се жали и који омогућује разумно задовољење. Међутим, када се задовољи услов терета доказивања, на подносиоцу је представке да покаже да ли је домаћи правни лијек који му је био на располагању заиста и исцрпио или је он из одређених разлога у датим околностима био неадекватан и недјелотворан или, пак, да су постојали посебни разлози због којих он у наведеном случају није био у обавези да тај услов испуни (види претходно наведену пресуду у предмету *Акдивар* и други, стр. 1211, ст. 68). Један од таквих разлога би могао бити да су надлежни органи државе у потпуности пропустили да одговоре на озбиљне оптужбе о лошем поступању или наношењу штете од стране службених лица, на примјер у ситуацијама када се ништа не предузима да се такви наводи истраже или се ништа не предузима да се жртви пружи помоћ. У таквим се околностима терет доказивања опет пребацује на државу, која онда са своје стране мора да покаже шта је предузела да одговори на степен и озбиљност дотичних притужби (*ibid.*).

77. Суд наглашава да се примјена овог правила мора разматрати у зависности од контекста. Сходно томе, он јесте уважио чињеницу да се одредбе члана 35 имају примјењивати с одређеним степеном флексибилности и без претјераног формализма (види претходно поменути пресуду у предмету *Kardo*, стр. 18, ст. 34).

Такође се уважава чињеница да правило исцрпљивања домаћих правних лијекова није апсолутно и да се не може аутоматски примјењивати. Приликом утврђивања да ли се правило досљедно примјењује, неопходно је узети у обзир посебне околности сваког појединачног случаја (види претходно поменути пресуду у предмету *Van Ostervijk*, стр. 17 и 18, ст. 35). То, између осталог, значи да Суд мора да узме у обзир не само постојање формално правних лијекова у правном систему Високе стране уговорнице, већ и свеукупно правно и политичко окружење у коме тај систем функционише, као и све друге околности које се односе на подносиоца представке (види претходно поменути пресуду у предмету *Акдивар* и други, стр. 1211, ст. 69).“

Наиме, и Комисија у предмету *Nielsen*, изјавила је:

“...правила која се односе на исцрпљивање локалних лијекова, онако како су данас општепризната, у принципу траже да треба посегнути за свим правним лијековима који су доступни по локалном закону и који у принципу могу дати дјелотворна и довољна средства обештећења за штету за коју је на међународном нивоу, одговорна држава, одговорна.”

Што се тиче недјелотворности правног лијека, могућа је ситуација да се поднесе представка уколико странка није исцрпила све домаће правне лијекове сматрајући да су исти недјелотворни, али би то странка морала доказати у смислу постојања одређене судске праксе у држави уговорници. Такође је могуће правни лијек сматрати недјелотворним уколико надлежни суд којем би се странка морала обратити нема потпуну независност, као и уколико поступак претјерано дуго траје.

Поред овог захтјева, члан 34. Конвенције налаже да подносилац представку мора уложити у року од шест мјесеца од дана доношења коначне одлуке у његовом предмету пред домаћим судовима. Овај рок рачуна се од дана када је странка примила коначну одлуку.

Додатни услови прихватљивости представке су: иста не смије бити анонимна, с тим што подносилац представке може тражити да се се његов или њен идентитет не обзнани, ако за то постоје изузетни и оправдани разлози.⁷ Суд неће разматрати представку и ако је у суштини истовјетна са питањем које је Суд већ разматрао. Представка ће бити у суштини истовјетна са питањем које је Суд већ разматрао ако је поднесена од истог подносиоца који се позива на исте чињенице. Такође Суд неће разматрати представку у вези питања које је већ разматрано од стране неке друге међународне инстанце.

Суд ће одбацити представку уколико је очигледно неоснована или представља злоупотребу права на представку. Представка ће бити проглашена неприхватљивом уколико је неспојива са Конвенцијом *ratione personae*, *ratione materiae* и *ratione temporis*.

Компатибилност *ratione personae* значи да би једна појединачна представка била компатибилна *ratione personae* са Конвенцијом она мора бити поднесена од лица које потпада под јурисдикцију државе против које је усмјерена представка. Компатибилност *ratione*

⁷ Пословник, правило 47 став 3.

materiae подразумева да се подносилац представке не може позвати на неко право које није предвиђено Конвенцијом. Компатибилност *ratione temporis* Европска конвенција о људским правима је међународни уговор те у складу са општим принципом међународног права о забрани ретроактивног важења уговора није примјенљива на ситуације, дјела или чињенице које су се десиле прије ступања на снагу уговора или прије него што га је дата држава ратификовала. Међутим, пракса Стразбура показује да се надлежност *ratione temporis* проширује на ситуације такозваних континуираних кршења, која “настају прије ступања на снагу конвенције али настављају да трају и након тог датума”⁸

Што се тиче самих одлука Суда у Стразбуру, члан 46 Европске конвенције предвиђа да су одлуке Европског суда обавезујуће за стране у поступку, а надзор над њиховим извршењем врши Комитет министара Савјета Европе.

Одлуке Европског суда су декларативног карактера, и њима Суд утврђује да ли је дошло до кршења одређеног права заштићеног Конвенцијом или њеним Протоколима, с тим што не одређује тачан начин држави на који начин треба да исправи утврђене повреде.

Пресудом се може одлучити и о правичној накнади уколико је такав захтјев поднесен (правична накнада може се досудити у односу на материјалну и нематеријалну штету, те за трошкове и издатке), уколико Суд сматра да је тако нешто потребно, те уколико по домаћем законодавству странка не би била у могућности да оствари потпуну надокнаду.

Што се тиче исцрпљивања правних лијекова за грађане Босне и Херцеговине, нужно је напоменути, да се прије обраћања Суду у Стразбуру, а да би обезбиједили услов исцрпљивања домаћих правних лијекова, грађани БиХ морају претходно обратити Уставном суду Босне и Херцеговине.

Овде треба узети у обзир да Уставни суд БиХ према члану VI 3.б) Устава БиХ има између осталог, апелациону надлежност у питањима која су садржана у Уставу када она постану предмет спора пресуде било којег суда у Босни и Херцеговини. Посебно треба нагласити да сходно члану 16 став 1 и став 4 тачка 14 Правила Уставног суда: Уставни суд може разматрати апелацију

⁸ De Becker v. Belgium (dec.), no. 214/56, 9 June 1958, 2 Yearbook 214, p. 232-233.

само ако су против пресуде, односно одлуке која се њоме побија, исцрпљени сви дјелотворни правни лијекови могући према закону и ако се поднесе у року од 60 дана од дана када је подносилац апелације примио одлуку о последњем дјелотворном правном лијеку којег је користио.

Видимо да се и у Правилима Уставног суда БиХ као и у Правилима Суда у Стразбуру, спомиње услов исцрпљивања “свих дјелотворних правних лијекова”. С обзиром да правни систем БиХ познаје редовне и ванредне правне лијекове, Уставни суд је у неколико својих одлука заузео став да “апеланти одлучују који ће правни лијек користити, без обзира да ли се ради о редовном или ванредном правном лијеку. У интересу остваривања права апеланта је да се исцрпе све могућности одлучивања пред редовним судовима, у складу са позитивним прописима” .

5. Закључак

Увођењем Конвенције у правни систем Босне и Херцеговине потписивањем Дејтонског мировног споразума за БиХ, Босна и Херцеговина и њени органи обавезали су се на поштовање права и слобода грађана утврђених Конвенцијом и њеним протоколима.

Касније, ступањем у чланство БиХ у Савјет Европе и потписивањем и ратификацијом Европске конвенције и њених протокола, грађани БиХ су добили право да као појединци покрену поступак за заштиту својих права на међународном нивоу, подношењем апликације Суду у Стразбуру за наводно кршење права утврђених Конвенцијом и њеним протоколима.

Свакако да су ово велики кораци у заштити права и слобода грађана у БиХ, јер им је у коначном, уколико држава и њени органи не поштују одређена права, заштита тих права обезбијеђена пред Судом за људска права у Стразбуру.

С обзиром да такву могућност грађани имају већ седам година, те да постоје одређене одлуке које је Суд донио против БиХ, домаћи органи се већ могу водити ставовима Суда у Стразбуру у поштовању права и слобода, и примјењивати у пракси ставове Суда у Стразбуру, те на тај начин постепено смањивати број представки грађана против Босне и Херцеговине.

Велика предност грађана Босне и Херцеговине је свакако и могућност обраћања Уставном суду Босне и Херцеговине, који такође одлучује о повредама права грађана, а који уз то има и апелациону надлежност.

Summary

The European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms came into force on 3 September 1953. For the first time, through this Convention, establishing a whole set of human rights and freedoms in a comprehensive manner, a mechanism was introduced for filing appeals of individuals against the state for the protection of human rights, established by this Convention, in the Court of Human Rights in Strasbourg. The citizens of Bosnia and Herzegovina along with 800 million other people were given this opportunity when Bosnia and Herzegovina became a member of the Council of Europe on 12 July 2002. Otherwise, this Convention has been directly applied in Bosnia and Herzegovina since the ratification of General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina (1995), and superceeds all other state law.

Key words: **European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Court of Human Rights in Strasbourg, Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina, citizens of BiH.**